

²⁶A magyar nyelv...

²⁷Kiss Lajos: Földrajzi nevek... (1980)

²⁸Uo.

²⁹Uo.

³⁰Németh Zoltán: Tájszavak a szlovákiai Taksonyból
(Magyar Nyelvőr 95, 1971/1)

³¹Kniezsa István: i.m.

³²Németh Zoltán: Gönyere (Magyar Nyelv, 1987/2)

³³Reuter Camillo: Kügyere (Magyar Nyelv, 1985/4)

³⁴Németh Zoltán: Gönyere...

Németh Zoltán

A Galántai járás élő földrajzi névanyagának
összetétele

A Galántai járás a Duna menti síkságba tartozik. A Csallóköztől a Kis-Duna választja el, s keletről kiindulva az Újvári, Nyitrai, Nagyszombati, Pozsony-vidéki járások övezik. A terület északi része magasabban fekszik (130-133 m tengerszint felett), s itt már a pár méteres szintkülönbségű halmokat, dombokat Domboc, Dombec, Hegy névvel illetik. A táj monotonosságát folyók (Vág, Dudvág, Sárd, Feketevíz), patakok, csatornahálózatok - s pár éve a Vágon épülő vízlépcsőrendszer és tározó - bontják meg. A Vág még mindig nagy mennyiségű vizet szállít, s a múlt században még a többi folyó is kereskedelmi útvonalként szolgált sórakodókkal (Súkaró). A századfordulón végzett folyó-

szabályozások csökkentették a lápos, mocsaras területeket, s napjainkra elfogytak a nagykiterjedésű erdők is.

E terület jelentős történelmi események színhelye volt a honfoglalástól a török időkön át napjainkig; ily nevek (s az eleven emlékezet) idézik: Várdomb, Pogány-temető; Kolera-temető; Vérkő, Vérhely, Versend, Rákóczi-sáncok; Bombagödör stb.

A Galántai járásnak csupán az északi részén található néhány tiszta szlovák nyelvű község (Velký Grob, Abrahám, Hoste, Vinohrady n. V., Šalgočka, Zemianské Sady, Pusté Sady, Pata, Šoporňa), az 1980-as népszámlálás szerint magyar nemzetiségű lakosságuk nincs. Két városának (Galánta, Sellye) és további 39 községének lakossága túlnyomórészt magyar (lásd az 1980-as népszámlálási adatokat: II. sz. melléklet); A járás lakónépességének (140 912 fő) 44,38 %-a, azaz 62 543 fő magyar nemzetiségű. A Galántai járás magyarlektta területének földrajzi neveit 1974-1975-ben gyűjtöttük össze. A névanyag csak az élő neveket tartalmazza.

A vizsgált terület nagysága 82 261 hektár. Az összegyűjtött névmennyiség 5332 név. Ebből 1696 belterületi s 3636 külterületi. Egy névre átlagban 22,62 hektár esik. A nevek 4519 földrajzi pontot neveznek meg, ebből 1376 bel-, 3143 külterületi, így egy-egy földrajzi pontra átlagban 1,8 név jut (l. III. sz. melléklet).

A földrajzi nevekben található nyj-i jelenségekkel nem kívánok ez alkalommal foglalkozni, de meg kell említenem a vizsgált terület nyelvjárási hovatartozását.

A Galántai járás közigazgatási egység. Déli felén két magyar nyelvjárás-típus érintkezik, és egy nyelvjárásszigete van. A Vág bal partján húzódó keskeny sáv a palóc nyelvjárás nyugati szélét alkotja, s bizonyos izoglosszák átnyúlnak a Vágon túl is (Kismácséd, Diószeg). A Mátyusföld Vágtól nyugatra eső része a csallóközi és szigetközi nyelvjárástípushoz tartozik. A járás északnyugati csücske a Szenc környéki ő-ző sziget része (Bolgfa, Réte, Hegysúr, Egyházfa, Nagyfödemes, Királyfa); Jóka tipikus átmenetet alkot a nyelvjárás és nyelvjárássziget között.

Az általános nyelvjárási jelenségeken kívül a földrajzi nevek nyelvtörténeti adatokat is megőriztek: (Ivolásdi: Ivolásdi

-dülő, Hajmás; Kövécs-gödör, Erecs, Szakajtás, Vésárnap utca, Körtvélyfa).

A földrajzi nevek szerkezete

A névanyagban sok az egyalakú, az azonos szemlélet alapján keletkezett név, de még több a névpár és névváltozat.

Egyalakú nevek:

a) egytagúak

1. tőmorféma: Gyűr, Gyöp, Ér, Ham, Sziget, Kép stb.
2. többszámú névszó: Gyöpök, Rétek, Kánok, Vermek stb.
3. igéből képzett névszó: Csatlás, Irtás, Hajlás; Osztály, Pótlék; Csurgó, Forgó; Levágott.
4. névszóból képzett névszó: Kenderes, Korsós, Körtvélyes, Lúdas, Iccés, Zsellérség, Csipkésd, Ravaszd, Tócsa, Domboc
5. határozószó: Hátnál, Felfelé;
6. ragos főnév: Állomásnál, Csárdánál, Kútnál, Réteknél, Vasútnál; A hová? kérdésre felelő alakban szuffixumuk megváltozik: Csárdához, Kúthoz

b) többtagúak:

1. alanyos összetétel: Marhajáró, Juhjáró;
2. tárgyas összetétel: Kacsaúsztató, Kenderáztató, Mórvető, Téglá-égető, Sóvető;
3. határozós összetétel: Itatókút, Kan-föld, Kendergyár, Tőkehíd, Vashíd;
4. jelzős összetétel:
az elűtag minőségjelző:
puszta főnév: Búza-rét, Csend-homlok, Fenék-dülő, Nádk-domb, Szőlő-domb, Tag-földek, Bikarét-szugla, Csikórét-dülő;
képzett főnév: Ásás-part, Ásás-sziget; Legelő-osztály; Árendás-Keme; Közöd-Lapos, Nádas-gát; Fűzes-Kurcsa, Sásos-Gyűr; Tócsa-szugla, Kövécs-szugla; Egyes-tilos, Kettes-tábla, Kilences-hold;

A képzők közül a deverbális némenképzők kevésbé gyakoriak. A

denominális nomenképzők közül az -s gyájtőnévképző (valamivel benőtt jelentésben) és számnévképző funkcióban található.

puszta melléknév: Új-osztály, Úpatak, Üreg-sziget, Kis-Keszeges, Nagy-Dombok, Kerek-tó, Keskeny-Ságok, Rövid-Bábos, Puszta-kőse;

képzett melléknév:

-i képzővel: Egresi-erdő, Hajmási-kert, Remészi-tábla, Szigeti-szántó, Sőki-csikórét, Ágvízi-föld, Pap-erdei-alsó, Csordajárási-gurgyó;

-s képzővel: Gödrös-Pótlékok, Keszeges-tó, Méhes-Lapos, Lisztes-jegenyék, Vizes-ürmény;

-só, -ső képzővel: Alsó-szugla, Felső-Poronty, Középső-Füzes, Külső-Remész, Külső-Gasfészek, Alsó-Dudvágszeg, Belső-halastó;

sorszámnev: Első-tag, Harmadik-szugla, Negyedik-osztály;

igealak: Bánta-dúló.

Az előtag mennyiségjelző: Két-ér, Háromcsücs, Négy-rendes.

Itt kell megjegyeznem, hogy megdöbbenett pl. Tallós névanyagában a sok számnévi előtag: Első út, ~ kút stb.

Az előtag birtokos jelző:

jelöletlen összetételű nevek: Birka-déllő, Nester-föld, Malom-kert, Faluvég, Rókalyuk;

jelölt a birtokos viszony: Borjúk mezeje, Egyesek erdeje, Jegyző táblája, Tófia, Szőlők vége, Vármegye hídja; Erdő alja, Sárd köze

Egyalakú név a szintagma értékű Panginé útja, Töltések közötti legelő, Uradalmi a határszálen, Netovább utca típusú megnevezés, ám ennek ellenére, semmiképpen sem tartható - egyik sem - névközületnek. Analitikus szerkezetük túl lazává teszi őket.

A névpárok

Eltérő szemlélet alapján keletkeztek. Ugyanazt a földrajzi pontot más-más szempontból nevezik meg: Szőlők közötti út: Homlok-veremi út (Vága), Krisztus szobor: Barmok patrónusa (Tós-

nyárasd), Majtény: Káptalan-birtok: Űrvény (Nádszeg).

A szemléleten kívül tükrözheti a név azt is, mikor keletkezett: Únypusztá: Esterházy-birtok: Gyári-birtok: Gyári-major (Kajal), Kecske utca: Mester utca: Proletár utca: Gyevát utca (Diószeg). A település legrégibb utcáinak egyike, ahol sok szegény család lakott, s majd mindegyik kecskét tartott. Később itt épített házat a tanító (mester), ide került a kórház is, később pedig hivatalosan Gyevát Jánosról nevezték el, akit a kosúti tüntetésen lőttek agyon 1931-ben, amikor a Csehszlovák Köztársaság egységéért tüntettek a munkások.

Tartalmazhat a névpár népi megnevezést és hivatalos nevet: Állomás: Indóház: Stanica (Galánta), Két sor utca: Peredi utca: Peredská cesta (Királyrét), Vágóhid utca: Sport utca (Felsőszeli); erre még kitérek.

A névváltozat

Bizonyos formában vagy mértékben érinti a név valamelyik elemét:

- rövidebb és hosszabb névváltozat lehetséges: Csárda: Becsali csárda (Nádszeg), Poronty: Porontyi-dűlő (Vezekény), Német kalap: Német kalap-dűlő (Vízkelet);

- egyes és többes számban állhat a név: Nádnyilas: Nádnyilasok (Negyed), Alsó-Káposztás: Alsó-Káposztások: Káposztás (Vághosszúfalú);

- Képzetlen és képzett változatú: Müller-földek: Müller-földek: Müller-féle-földek (Tósnárasd);

- változó alapelemű: Rózsa-osztály: Rózsa-kertek (Hegysúr Szönc felé: Szönci út (Boldogfa);

- azonos alapelemű, más-más meghatározó elemű névváltozat: Ravaszdi-ér: Tölgyerdői-ér (Farkasd), Déli-telep: JRD-telep (a szlov. névhaszn. később) (Sókszelőce);

- fonémaváltozat élhet benne: Pintöksúr: Pénteksúr (Egyházfa). Ivólásdi: Ibolyásdi (Galánta) - az Ivólásdi név még a v hang zárhangúsodása előtt keletkezhetett és megkövesedett. Jelentése azonban nem homályosult el, s párosult hozzá a köznyelvi Ibolyásdi névváltozat.

- több nyelvű névváltozat is gyakori: Nagy-rétek: Velké lúky, Káposztás: Kapustnice (Királyfa), Városkörüli gyöp: Pasienok za mestom (Galánta).

Mind a névpárok, mind a névváltozatok közül állandósulhat valamelyik megnevezés használata, s ezáltal a név egyalakúvá válik. Mi segíti ezt elő?

a) a köznyelv elterjedése

b) fokozott térképhasználat.

Bármelyikről is van szó, a nevek csak hosszabb idő múlva válnak egyalakúvá és kövesednek meg.

Tetemes számban találhatók a névanyagban kettőnél több tagból álló földrajzi megnevezések, melyek sok esetben körülírás-szerűen jelölnek valamilyen területet: Korsó eleji házak, Dudvág menti-malom, Sóki határra-dűlő, Töltések közötti legelő stb. Szintagmatikus viszonyuk különösen azokban a nevekben egyértelmű, amelyek határozóragos szót tartalmaznak. Többségük azonban jelzős szerkezetű:

Sárdon túli alsó

Szélesparlagi- győpiföldek

Szőlők háta möge

Messzi-alsó-föld

Uradalmi a határszálen

Lyukas-hegy egy

Tornóc-szegi töltés mellett

Vágon túli Kuriallis erdő stb.

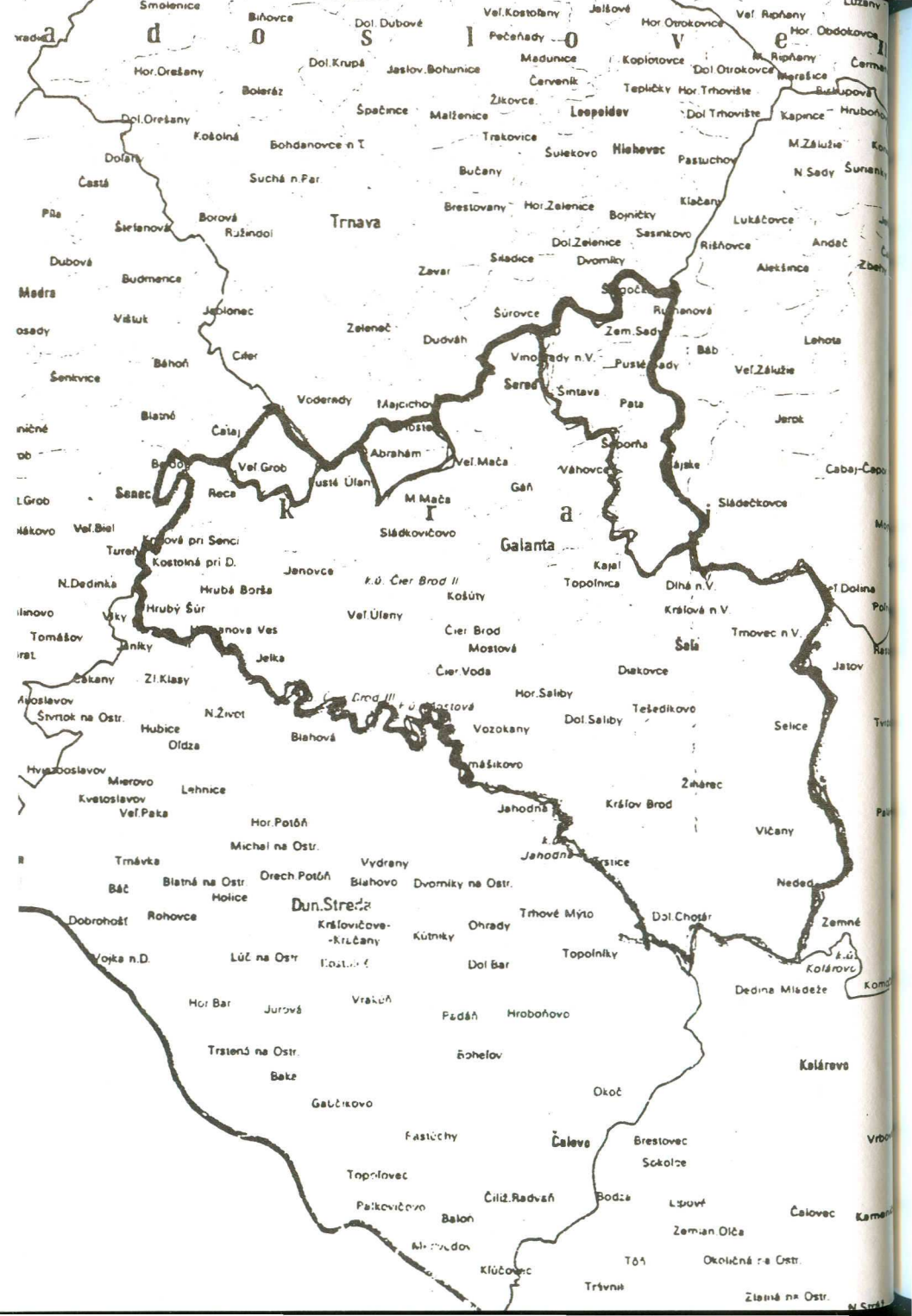
Az ilyen szerkezetű nevek keletkezése figyelhető meg az Abacsony erdőnév származékaiban. Az Abacsony nagykiterjedésű erdő volt a Vág mentén Vágkirályfa és Vághosszúfalu határában. Ma szántóterület, de hosszú sávban maradt meg benne az egykori erdő. Vághosszúfalu névanyaga így jelöli: Erdő a Középső-Abacsonyban, Erdő a Belső-Abacsonyban, Erdő a Külső-Abacsonyban. Ugyanakkor él az Abacsony megnevezés is, összefoglaló névként.

A 3636 külterületi név közül 3099 köznévi alapelemű, s ezeknek 25,23 %-a, azaz 782 név egytagú, 74,77 %-a, 2317 név pedig összetett. 446 név tartalmaz személynevet, közülük 356 név, 79,82 százalék valamilyen köznévvvel alkot összetett típust, 90 név, 20,18 százalék pedig személynév - és csak 4 név két elemű. 91 településnévi alapelemű név közül 47, azaz 51,55 százalék egytagú, 44 név, 48,35 százalék összetett.

Az 1696 belterületi névből 1473 köznévi alapelemű. Közülük

428 név, 29,06 százalék egytagú, 1045 név, 70,94 százalék összetett. A személynevet tartalmazó nevek közül, tehát 223 névből 49, azaz 21,97 százalék nem tartalmaz köznövet és csak 1 két elemű.

174 név, vagyis 78,03 százalék összetett, valamilyen köznévvel alkot külön csoportot.

Helység	Lakónépesség		
	Összesen	Ebből magyar nemzetiségű	%

Galántai (Galanta) járás

Galánta (Galanta)	15 477	6 200	40,1
Alsóhatár (Dolný Chotár)	287	261	90,9
Alsószeli (Dolné Saliby)	2 006	1 523	75,9
Deáki (Diakovce)	2 667	1 999	75,0
Díószeg (Sládkovičovo)	5 257	2 157	41,0
Dunajánosháza (Janovce)	419	218	52,0
Egyházfa (Kostolná pri Dunaji)	506	344	68,0
Feketenyék (Čierna Voda)	1 320	1 267	96,0
Felsőszeli (Horné Saliby)	3 418	2 289	67,0
Hegysúr (Hrubý Súr)	624	523	83,8
Hidaskürt (Mostová)	1 715	1 560	91,0
Hurbanfalva (Hurbanova Ves)	189	50	26,5
Jóka (Jelka)	3 818	3 068	80,4
Királyrév (Kráľov Brod)	1 305	1 115	85,4
Kismácséd (Malá Mača)	698	442	63,3
Nádszeg (Trstice)	3 786	3 627	95,8
Nagyborsa (Hrubá Borša)	396	130	32,8
Nagyfödemes (Veľké Úľany)	4 248	3 205	75,4
Nagymácséd (Veľká Mača)	2 727	2 501	91,7
Negyed (Neded)	3 626	2 473	68,2
Nemeskajal (Kajal)	1 493	1 189	79,6
Nemeskosút (Košúty)	1 472	1 014	68,9
Pered (Tešedíkovo)	3 952	3 350	84,8
Pozsonybódogfa (Bódog)	374	355	94,9
Pozsonyvezekény (Vozokany)	1 226	1 086	88,6
Réte (Reca)	1 502	776	51,7
Sókszelőce (Selice)	3 124	2 606	83,4
Szered (Sered)	16 071	235	1,5
Tallós (Tomášikovo)	1 638	1 521	92,9
Tornóc (Trnovec nad Váhom)	2 825	778	27,5
Tósnárasd (Topoľnica)	871	549	63,0
Vága (Váhovce)	2 286	1 886	82,5
Vágfarkasd (Vlčany)	4 003	3 062	76,5
Vághosszúfalu (Dlhá nad Váhom)	929	743	80,0
Vágkirályfa (Kráľová nad Váhom)	1 759	1 585	90,1
Vágsellye (Šafa)	19 167	3 719	19,4
Vizkelet (Čierny Brod)	1 660	1 522	91,7
Zsigárd (Žiharec)	1 803	1 392	77,2

III.

Az 1 névre eső hektárterület

	<u>össz. ha:</u>	<u>1 névre eső ha:</u>
Alsóhatár	1388	20,41
Alsószeli	1872	13,37
Boldogfa	450	11,84
Deáki	2628	13,55
Diószeg	2908	12,98
Egyházfa	807	8,15
Farkasd	3976	22,59
Feketenyék	1214	11,24
Felsőszeli	3484	19,04
Galánta	3393	10,98
Hegysúr	621	6,09
Hidaskürt	2196	16,03
Jánosháza	962	40,03
Jóka	3266	24,37
Kajal	1309	12,59
Királyfa	2083	21,93
Királyrév	1640	14,39
Kismácséd	798	9,07
Kosút	1473	20,18
Nádszeg	2002	13,26
Nagyborea	585	10,26
Nagyfödémes	2739	20,59
Nagymácséd	1481	11,57
Negyed	3601	18,95
Pered	2278	12,38
Réte	1778	18,91
Sellye	4497	20,44
Sókszelőce	3836	20,08
Szőgyén	1447	27,83
Taksony	1194	11,37

Tallós	2114	12,22
Tornóc	3254	21,84
Tósnýárasd	1047	9,69
Újvilág	541	13,53
Vága	1572	10,55
Vághosszúfalu	907	7,82
Vágkirályfa	932	7,77
Vecse	lásd Sellye	
Vezekény	1289	44,52
Vízkelet	1770	9,47
Zsigárd	1432	18,42

A vizsgált terület nagysága 82 261 ha. Az 1 névre eső terület átlaga 22,62 hektár. Vannak községek - különösen a kisebbek - ahol 1 névre aránylag kevés hektárterület jut, mint pl. Egyházfán, Kismácsédon, Tósnýárasdon. Azokban a községekben, ahol nagybirtok volt, s a földterület nem annyira tagolt, egy-egy név nagyobb részt, határegységet nevez meg. Nem volt szükség minden kis parcella megnevezésére, kevesebb volt az út, tájékozási pont, s ezért elenyészőbb számú a névanyaguk is.

IV.

Földrajzi pontok - földrajzi nevek száma

	belterület:		külsőterület:		összesen:	
	földr.		földr.		földr.	
	pont:	név:	pont:	név:	pont:	név:
Alsóhatár	14	14	51	54	65	69
Alsószeli	35	38	89	102	124	140
Boldogfa	7	8	29	30	36	38
Deáki	62	76	112	118	174	194
Diószeg	48	83	122	141	170	224
Egyházfa	13	16	59	82	72	98
Farkasd	64	67	105	110	169	177
Feketenyék	37	39	66	69	103	108
Felsőszeli	39	45	117	138	156	183
Galánta	100	152	116	157	216	309
Hegysúr	21	26	63	76	84	102
Hidaskürt	21	25	101	114	122	139
Jánosháza	4	4	18	20	22	24
Jóka	26	26	103	108	129	134
Kajal	27	32	56	72	83	104
Királyfa	13	20	50	77	63	97
Királyrév	11	18	93	96	104	114
Kismácséd	20	22	56	64	76	88
Kosút	19	20	50	51	69	79
Nádszeg	54	63	68	88	122	151
Nagyborsa	10	11	40	48	50	59
Nagyfödémes	41	43	67	90	128	133
Nagymácséd	42	46	75	83	117	129
Negyed	55	59	120	131	175	190
Pered	57	63	107	121	164	184
Réte	20	21	66	75	86	96
Sellye	84	132	76	88	160	220
Sókszelőce	46	49	117	142	163	191

	belterület:		külföldi terület:		összesen:	
	földr.		földr.		földr.	
	pont:	név:	pont:	név:	pont:	név:
Szögyén	8	12	34	42	42	54
Taksony	28	41	57	65	85	106
Tallós	58	65	100	108	158	173
Tornóc	34	41	97	108	131	149
Tósnágyásd	21	30	59	80	80	110
Újvilág	5	7	22	33	27	40
Vága	38	49	79	100	117	149
Vághosszúfalva	16	17	83	99	99	116
Vágkirályfa	31	39	71	82	102	121
Vecse	33	48	40	53	73	101
Vezekény	29	33	77	93	106	126
Vízkelet	41	54	122	135	171	189
Zsigárd	36	39	90	93	126	132

földrajzi pont:	név:	
belterület:	1376	1696
külföldi terület:	3143	3636
összesen:	4519	5332

1 földrajzi pontra átlagban 1,8 név jut.

Telekiné Nagy Ilona